

3. Igék – Dífekke

3.1. Az igék három alakja

I dífekkiye tor keparre

Minden igének három alakja van: az első alak (D1) a jelen idejű, a második alak (D2) a múlt idejű, a harmadik alak (D3) pedig a jövő idejű ige (a szótárban mindhárom megtalálható). A D2 és a D3 alakot a D1 alak egyik magánhangzójának megváltoztatásával képezzük az alábbi táblázat szerint:

	Jelen idejű tő		Múlt idejű tő		Jövő idejű tő	
Az ige egyik magánhangzója	a/â	araq	o	aroq	ê	arêq
	á	ám	ó	óm	é	ém
	e/ê	left	a	laft	i	lift
	é	él	á	ál	í	íl
	i	eldvin	o	eldvon	ê	eldvên
	í	lím	au	laum	é	lém
	o	cébor	a	cébar	ö	cebör
	ó	óron	á	áron	ő	óron
	ö	nörp	o	narp	e	nerp
	ő	fintör	ó	fintór	é	fintér
	u	kununt	o	kunont	ü	kunünt
	ú	húz	ó	hóz	ű	hűz
	ü	śrúkk	u	śrukk	i	śrikk
ű	krűn	au	kraun	í	krín	

3.2. Igeragozás

Dífekkpégoán

Az igék kijelentő, feltételes, felszólító/kötőmódban és parancsoló módban ragozhatók. Kijelentő és feltételes módban mindhárom igeidőt, felszólító/kötőmódban a jelen és a jövő időt, parancsoló módban pedig csak a jelen időt használhatjuk. A múlt időt a D2 alak használata helyett az **-ó**, a jövő időt a D3 alak használata helyett az **-á** jellel is képezhetjük.

Az igékhez mindig a következő sorrendben kapcsoljuk a toldalékokat:

1. Parancsoló módban a személyes névmás vagy annak rövid alakja (pl. t')
2. Igekötékek (több is lehet) (pl. *ge-*, *tá-*, *og-*)
3. **Igető**
4. Képzők (pl. *-ir*, *-unn*, *-ilt*)
5. A cselekvés tárgyára utaló jel (alakilag megegyezik a birtokos személyjellel)
6. A feltételes mód jele (*-iv*)
7. Igei személyrag
8. A felszólító mód jele (*-z*)
9. Időjel (*-ó*, *-á*)

Pl. *áj²vél³ir⁴ann⁴üst⁵iv⁶am⁷á⁹* (majd visszavitetethénk őket)

Az igeragozást az alábbi táblázatok mutatják be (a táblázatban szereplő D1, D2, D3 helyére kell a megfelelő igetövet beilleszteni):

Igeragozás kijelentő módban 1.			
D1 igető + személyrag + időjel			
	Jelen idő	Múlt idő	Jövő idő
én	D1+e	D1+eó	D1+eá
te	D1+i	D1+ió	D1+iá
ő 1 általános	D1	D1+ó	D1+á
ő 2 férfi	D1+og	D1+ogó	D1+ogá
ő 3 nő	D1+a	D1+agó	D1+agá
mi 1 általános	D1+am	D1+amó	D1+amá
mi 2 én+te/ti	D1+em	D1+emó	D1+emá
mi 3 én+ő/ők	D1+um	D1+umó	D1+umá
ti	D1+in	D1+inó	D1+iná
ők	D1+est	D1+estó	D1+está
Példa	líme (beszélék)	límeó (beszéltem)	límeá (beszélni fogok)

Igeragozás kijelentő módban 2.			
D1 / D2 / D3 igető + személyrag			
	Jelen idő	Múlt idő	Jövő idő
én	D1+e	D2+e	D3+e
te	D1+i	D2+i	D3+i
ő 1 általános	D1	D2	D3
ő 2 férfi	D1+og	D2+og	D3+og
ő 3 nő	D1+a	D2+a	D3+a
mi 1 általános	D1+am	D2+am	D3+am
mi 2 én+te/ti	D1+em	D2+em	D3+em
mi 3 én+ő/ők	D1+um	D2+um	D3+um
ti	D1+in	D2+in	D3+in
ők	D1+est	D2+est	D3+est
Példa	líme (beszélék)	laume (beszéltem)	léme (beszélni fogok)

Igeragozás feltételes módban 1.			
D1 ige + iv + személyrag + időjel			
	Jelen idő	Múlt idő	Jövő idő
én	D1+ive	D1+iveó	D1+iveá
te	D1+ivi	D1+ivió	D1+iviá
ő 1 általános	D1+iv	D1+ivó	D1+ivá
ő 2 férfi	D1+ivog	D1+ivogó	D1+ivogá
ő 3 nő	D1+iva	D1+ivagó	D1+ivagá
mi 1 általános	D1+ivam	D1+ivamó	D1+ivamá
mi 2 én+te/ti	D1+ivem	D1+ivemó	D1+ivemá
mi 3 én+ő/ők	D1+ivum	D1+ivumó	D1+ivumá
ti	D1+ivin	D1+ivinó	D1+iviná
ők	D1+ivest	D1+ivestó	D1+ivestá
Példa	límive (beszelnék)	límiveó (beszéltem volna)	límiveá (majd beszelnék)

Igeragozás feltételes módban 2.			
D1 / D2 / D3 ige + iv + személyrag			
	Jelen idő	Múlt idő	Jövő idő
én	D1+ive	D2+ive	D3+ive
te	D1+ivi	D2+ivi	D3+ivi
ő 1 általános	D1+iv	D2+iv	D3+iv
ő 2 férfi	D1+ivog	D2+ivog	D3+ivog
ő 3 nő	D1+iva	D2+iva	D3+iva
mi 1 általános	D1+ivam	D2+ivam	D3+ivam
mi 2 én+te/ti	D1+ivem	D2+ivem	D3+ivem
mi 3 én+ő/ők	D1+ivum	D2+ivum	D3+ivum
ti	D1+ivin	D2+ivin	D3+ivin
ők	D1+ivest	D2+ivest	D3+ivest
Példa	límive (beszelnék)	laumive (beszéltem volna)	lémive (majd beszelnék)

Az ige felszólító módja és kötőmódja alakilag megegyezik, ezeknek és a parancsoló módnak a használatát láthatjuk az alábbi példamondatokban:

- **Felszólító mód:** *iGeniffiz illum feltat! (Tanuld meg ezt jól!)*
- **Kötőmód:** *Šurvoteó, ginčo h-offergetez um. (Felírtam, nehogy elfelejtsem.)*
- **Parancsoló mód:** rövid, azonnal végrehajtandó utasításokban használjuk pl. *iT'est! (Állj!)*

A magyartól eltérően a felszólító módban jövő időt is használhatunk, ha a felszólítást nem kell azonnal végrehajtani.

A személyragok a könnyebb kiejthetőség érdekében a -z jel előtt megváltozhatnak: **g+z → x**, **m+z → nz**, **st+z → dz**. E személyragok használatával a felszólító módú szó nem lesz több szótagú, mint kijelentő módban.

Igeragozás felszólító és kötőmódban 1.		
D1 ige + személyrag + z + időjel		
	Jelen idő	Jövő idő
én	D1+ez	D1+ezá
te	D1+iz	D1+izá
ő 1 általános	D1+oz	D1+ozá
ő 2 férfi	D1+ox / D1+ogoz	D1+oxá / D1+ogozá
ő 3 nő	D1+az	D1+azá
mi 1 általános	D1+anz / D1+amoz	D1+anzá / D1+amozá
mi 2 én+te/ti	D1+enz / D1+emoz	D1+enzá / D1+emozá
mi 3 én+ő/ők	D1+unz / D1+umoz	D1+unzá / D1+umozá
ti	D1+inz	D1+inzá
ők	D1+edz / D1+estoz	D1+edzá / D1+estozá
Példa	límiz (beszéljél)	límizá (majd beszéljél)

Igeragozás felszólító és kötőmódban 2.		
D1 / D2 / D3 ige + személyrag + z		
	Jelen idő	Jövő idő
én	D1+ez	D3+ez
te	D1+iz	D3+iz
ő 1 általános	D1+oz	D3+oz
ő 2 férfi	D1+ox / D1+ogoz	D3+ox / D1+ogoz
ő 3 nő	D1+az	D3+az
mi 1 általános	D1+anz / D1+amoz	D3+anz / D1+amoz
mi 2 én+te/ti	D1+enz / D1+emoz	D3+enz / D1+emoz
mi 3 én+ő/ők	D1+unz / D1+umoz	D3+unz / D1+umoz
ti	D1+inz	D3+inz
ők	D1+edz / D1+estoz	D3+edz / D1+estoz
Példa	límiz (beszéljél)	lémiz (majd beszéljél)

Igeragozás parancsoló módban	
személyes névmás + D1 ige	
én	(me-D1 / m'D1)
te	ti-D1 / t'D1
ő 1 általános	ho-D1 / h'D1
ő 2 férfi	hog-D1
ő 3 nő	hag-D1
mi 1 általános	ke-D1 / k'D1
mi 2 én+te/ti	ken-D1
mi 3 én+ő/ők	kun-D1
ti	du-D1 / d'D1
ők	ve-D1 / v'D1
Példa	ti-lím, t'est (beszélj, állj)

A ren létige ragozása								
	Kijelentő mód			Feltételes mód			Felszólító mód	
	jelen	múlt	jövő	jelen	múlt	jövő	jelen	jövő
én	re	reó	reá	rive	riveó	riveá	rez	rezá
te	ri	rió	riá	rivi	rivió	riviá	riz	rizá
ő 1	ro	ró	rá	riv	rivó	rivá	roz	rozá
ő 2	rog	rogó	rogá	rivog	rivogó	rivogá	rox	roxá
ő 3	ra	ragó	ragá	riva	rivagó	rivagá	raz	razá
mi 1	ram	ramó	ramá	rivam	rivamó	rivamá	ranz	ranzá
mi 2	rem	remó	remá	rivem	rivemó	rivemá	renz	renzá
mi 3	rum	rumó	rumá	rivum	rivumó	rivumá	runz	runzá
ti	rin	rinó	riná	rivin	rivinó	riviná	rinz	rinzá
ők	rest	restó	restá	rivest	rivestó	rivestá	redz	redzá

3.3. A cselekvés tárgya

I dífáns deveri

A cselekvés tárgyára birtokos személyjelekkel utalhatunk.

- ♣ *Látom őt. = Fűlode. (= Fűle hum/hogum.)*

3.4. Szenvedő igealak

Dífeńńa foda

A szenvedő igealakokat kétféleképpen képezhetjük:

- Két részből állnak: a jelen idejű igető (D1) + a **-tu** (mgh., L, N, vagy R után) vagy **-u** (msh. után) toldalék és a létige megfelelő alakja.
- ♣ *Ezeket a könyveket sok gyerek elolvasta. = Illu katazu mőr pellu h-**ovveró**.*
- ♣ *Ezek a könyvek sok gyerek által elolvastattak. = Ille kataze mőr pellu bez **ovvertu restó**. / Ille kataze mőr pellun **ovvertu restó**.*

Amint az a fenti példán látható, a cselekvő mondat tárgyából (ezeket a könyveket = *illu katazu*) lesz a passzív mondat alánya (ezek a könyvek = *ille kataze*). A mondatnak az a része, hogy „sok gyerek által” kétféleképpen is kifejezhető: vagy a **bez** névutót használjuk (*mőr pellu bez*), vagy a **pellu** ('gyerek') szót ellátjuk a **-n** ('-val, -vel') raggal (*mőr pellun*).

- A fent ismertetett **-(t)u** toldalék és az **étt** létige összeolvadásából keletkezett **-(t)út+személyrag** használatával.
- ♣ *Ezek a könyvek sok gyerek által elolvastattak. = Ille kataze mőr pellu bez **ovvertútestó**.*

3.5. A birtoklást kifejező ige

II ájdáns dífeńń

A birtoklást az **ájd** igével fejezzük ki. Ez ugyanúgy ragozandó, mint a többi ige; az utána lévő főnév alanyesetben vagy tárgyesetben lehet.

- ♣ *A legyeknek két szárnyuk van. = I porke h-**ájd**est dau h-**ortag** / h-**ortágum**.*

A magyar "kell" segédige megfelelője a **lájch**. Kétféleképpen használhatjuk:

A segédigéhez csak az időjelet kapcsoljuk és a főnévi igenevet ragozzuk (a magyar mondatot szó szerint lefordítjuk):

- ♦ *A gyerekeknek futniuk kellett.* = I **pello ripenest lájchó**.
- ♦ *Most már mennünk kell.* = Nu h-óle (N' óle) **rowenam lájch**.

Az első példán látható, hogy a **pellu** ('gyerek') többes szám részes esetben van, a **rip** ('fut') igéből főnévi igenevet képeztünk (**ripen**) és hozzákapcsoltuk az **-est** (-nak) személyragot, a **lájch** segédigéhez pedig a múlt idő jelét (-ó).

A másik megoldás az, hogy az igei személyrag is a **lájch**-hoz kapcsolódik:

- ♦ *A gyerekeknek futniuk kellett.* = I **pelle ripen lájchestó**. (szó szerint: a gyerekek futni kellett)
- ♦ *Most már mennünk kell.* = Nu h-óle (N' óle) **rowen lájcham**.

3.7. Igekötők

Dífekkinpégoñe

A könnyebb kiejtés érdekében a mássalhangzóra végződő igekötők hasonulnak az ige első mássalhangzójához (pl. *ig+setir* → *issetir*, *ig+est* → *igest*), a magánhangzóra végződő igekötőknek pedig van egy mássalhangzóra végződő párjuk is (pl. *ge/gen+rév* → *gerév*, *ge/gen+avolt* → *genavolt*).

be-	a- / at-	avort	atestir
bele-	eś-	eśvort	eśest
ki-	ú- / út-	úvort	útest
le-	dif- / di~	divvort	difest
fel-	śur-	śurvort	śurest
ide-	hetta- / hett-	hettavort	hettest
oda-	hatta- / hatt-	hattavort	hattest
össze-	têr-	têrvort	têrest
szét-	ig- / i~	ivvort	igest
vissza-	áj-	ájvort	ájest
át-	sé- / séd-	sévort	sédest
túl-	dár-	dárvort	dáravoltif
rá-	ar- / a~	avvort	arest
elő-	fin- / fi~	fivvort	finest
meg-	ge- / gen-	gevort	genest
el-	og- / o~	ovvort	ogest

Ha a magyar mondatban az igekötő elválik az igétől, akkor ez a avorentában is megengedhető.

- ♦ *Melyiket hozzam ide?* = *¿Fílum véle hetta?* / *¿fílum hettavéle?*
- ♦ *Ezt meg kell tanulunk?* = *¿Illum ge lájch niffenam?* / *¿Illum geniffenam lájch?*

Főnévből ige	-z / -l / -ll	-on	nojlon
		-aśś	nojlaśś
Melléknévből ige	-ül	-ilt	vétilt
	-ít	-ün	vétün
Műveltető ige	-tat	-ir	vortir
Szenvedő ige	-tatic	-tu / -u + ren -tút / -út	vortu ro vortút
Gyakori cselekvés	-gat /-kod	-ill	vortill
Visszaható ige	-kodik / -ódzik	-íf	loćíf
		-ing	loćing
Kölcsönös cselekvés	-	-ung	ümladdung
Lehetőség	-hat	-unn	vortunn